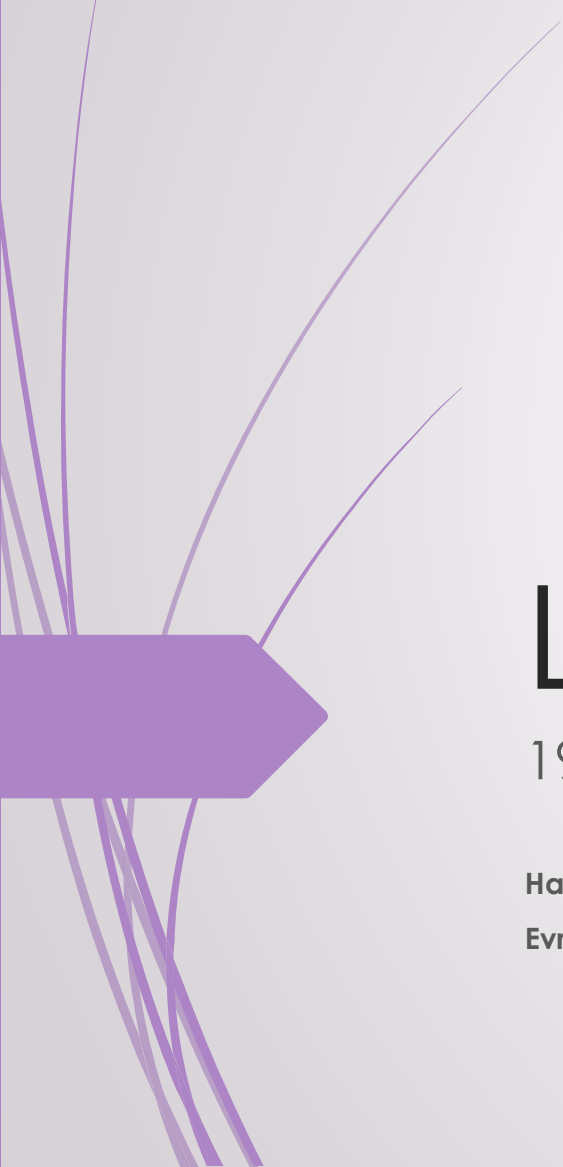

Leylâ Hanım

19. yüzyıl kadın divan şairi

Hazırlayan: Cemre İlkan

Evrensel Şiir, Geniş Zamanda ve Geniş Coğrafyada

Divan şiirinde kadın şairler:
6 yüzyıl boyunca 3182'de 40

Kadın şairleri arasında özellikle beşinin, bilimsel çalışmalarda daha çok ele alındığı görülmektedir. Bunlar sırasıyla *Mihrî Hatun*, *Leylâ Hanım*, *Şeref Hanım*, *Nigâr Hanım* ve *Fitnat Hanım*'dir.

Divanı olan kadın şairler

- Mihrî (1512),
- Zeyneb (16. yy.)
- Ayşe (16. yy.)
- Fitnat (ö. 1780)
- Leylâ (ö. 1847)
- Şeref (ö. 1861)
- Nigâr Hanım (ö. 1918)
- Sırrî Hanım (ö. 1877)
- Âdile Sultan (1899) [II. Mahmud'un kızı]

Leylâ Hanım

- Leylâ Hanım Divanı ve hayatı üzerine ilk ve şuan tek kitap
- Mehmet Arslan, Leylâ Hanım Divânı, İstanbul: Kitabevi

Leylâ Hanım

-Hayatı-

- Babası Moralizâde Hâmid Efendi
 - Kazasker, Leylâ'nın hayatında etkili, genç yaşta ölür
- Annesi Keçecizâde İzzet Mollâ'nın ablası «Hatice Hanım»
- 3 erkek kardeşi olduğundan bahsedilir.
- dayısı Keçecizâde İzzet Mollâ da
 - XIX. yüzyıl'ın etkin, kendinden söz ettiren önemli divân şairlerindendir. Mevlevidir.

- Leylâ, İstanbul'da doğup büyümüştür.
- Şiirlerinde, Bursa ile de bir bağı olduğu görülür.
- Saraya yakın bir ailedendir: Saray tarafından maaş bağlanmıştır.

II. Mahmud (1808-1839) ve I. Abdülmecid (1839-1861) dönemleri

- Özellikle babasının vefâtından sonra çok maddi sıkıntı çekmiştir
- 1 kez evlenip hemen boşanmıştır

« Ne derlerse desinler »

**«İç bādeyi gülşende ne derlerse desinler
Ālemde sen eğlen de ne derlerse desinler
Ālemde nedir farkı bana medh ile zemmin
Sağ olsun ahibbā da ne derlerse desinler»**

«Gül bahçesinde sen iç şarabını, ne derlerse desinler.
Hatta bütün dünyada eğlen kim ne derse desin.
Bu dünyada benim içim övülmekle yerilmek arasında fark yoktur.
Dostlarım ne derse desin, sağ olsunlar»

Kişiliği ve dünya görüřü

- Kendinin rind bir şair olduğunu şiirlerinde ifade etmiřtir.
- **Rind** tasavvufta «Kendini hiçbir kayıt ve din geleneğe bağlı görmeyen, sadece Allah'la yetinen mücerret kişi»

Ayrıca, kalender, dünya işlerine önem vermeyen kimse, gönül eri anlamına da gelir. Divan şairleri kendilerini genelde bu şekilde tasvir ederler.

- **Ehl-i Beyt** sevgisi açıkça görünür.
- **Mevlevilięe** mensuptur, Mevln'ya bağlılığını şiirlerinde dile getirmiştir. şiirlerinde din tasavvuf unsurlar çoktur.

[19.yy'da divan şiirinde tasavvuf etkisi genel olarak yoęundur)]

Edebi yönü, Eserleri

- Yaşadığı dönemde de etkin ve saygındır.
- «**ne dilerse disünler**» redifli gazeli döneminde dilden dile dolaştığı söylenir
- Kendisi de bunun farkındadır özgüvenle ki şöyle demiştir:

Benem ol şāir-i rūşen-dil ü pākize-edā

Bikr-i mazmūnıma itmez mi cihān istihsān (K 5/32)

(O aydın gönüllü tertemiz sözlü şair benim ki

kullandığım el sürülmemiş mazmunlarıma bütün dünya hayran olmaktadır)

Leylâ Hanım Divanı

- Divanı yaşamının son yıllarında Mısır'da basılmıştır.
- Ankara Milli Kütüphane'de 4 adet yazma nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların hiçbiri tam değildir. Bu nüshalar dışında da 4 tane matbu divan vardır.
- Divanda kaside, murabba, terakib-i bend, tarih, gazel, şarkı, rubai, kıtalar vs. 287 manzûme vardır.
- «Divanı incelendiğinde aruza hâkimiyeti de oldukça iyidir ve vezin kusurlarının çok az olduğu görülmektedir»
- «Hayatında geleneğe direnen bir çizgi sergilemekle birlikte sanatında daha gelenekçi, divan şiiri geleneğinin öngördüğü kuralları titizlikle uygulayan bir kadın şair olarak karşımıza çıkmaktadır»
- Konular ağırlıklı beşeri aşktır ama şiirleri dini-tasavvufi unsurlar da içerir

Leylâ Hanım Divanı

- Üslubu samimi, açık, içten ve etkileyicidir. Tasavvufî dîvân şiirinin kendisine kadarki mazmun ve kalıplarını başarılı bir şekilde kullanmıştır
- sade ve akıcı bir dil kullanmıştır. Dîvânın dili günümüz Türkçesine göre ağır, ağıdalı olsa da XIX. asır Türkçesi şartlarına göre oldukça sadedir
- Leylâ Hanım dîvânında sık sık benzetmelere ve dinî ve tarihi şahsiyetlere başvurmuştur. Mecaz, mübalağa gibi edebi sanatları da başarıyla kullanmıştır.

BAYÂTÎ ŞARKI

Ey şâh-ı cihân eyleye Hak ömrünü efzûn

Usûl : Ağıraksak semâi

♩ = 60

Beste : Sultan II. Mahmud
Güfte : Leylâ Hanım
(Refik Fersan'dan)

Ey . şâ hı cı . han e y le ye Ha k
öm rû nû ef zûn me le ğim
Hem , düş me ni bed hâ hun i de . re
şi ki le . mah zûn gel . hey . câ num
zûn gel . hey . câ num Et . mek te sin . er
MEYAN

UŞŞAK ŞARKI

Pür âteşim açtırma sakın ağzımı zinhâr

Usûl : Ağır Aksak Semâi

Güfte : Leylâ Hanım
Beste : Dede Efendi

Pür . â te şim . aç ti tur ma sa km
Aş kı . kn la yû . rek yâ yâ re le ri
a ağ zi mi . zin hâr gel câ nm
i is ler u . mul maz gel câ nm
Zâ lim be . ni . söy . le le let . me de . rû
Mey da ni . mu . hab . be be bet . de bu . hic
nu nu num da ne ler var vay hey . câ nm
râ râ rân u nu tul maz vay hey . câ nm
Bil mez mi yim . et ti tik le ri . ni
Â şık sa na . çok sa sa bu na di
ey ey le me in
be ber mi bu lun
Kâr ah me ded . ey var vay hey . câ nm
maz ah me ded . ey

Pür âteşim açtırma ağzımı zinhâr
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var
Bilmez miyim ettiklerini eyleme inkâr
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var

Aşkınla yürek yâreleri işler unutmaz
Meydân-ı muhabbetde bu hicrân unutulmaz
Aşık sana çoksa bana dilber mi bulunmaz
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var

Leylâ Hanım Divanı

- Leylâ Hanım'ın zeki, hazırcevap, nüktedan kişiliği bazı beyitlerine de yansımıştır.

Münāsibdir behiştî bey' iderse dāneye āşık

Ne mānidir bu mîrās-ı pederdir eski ādetdir (G 28/5)

Âşık cenneti bir buğdaya satsa bir sakıncası yoktur. Ne engeli var, bu baba (Hz. Âdem) mirasıdır, eski adettir.

[Burada Hz. Âdem'in yasak olan meyveye uzanmasına gönderme/telmih vardır. Âşık da kendisine yasak olan sevgiliye, onun bir tebessümüne her şeyini feda eder.]

Leylâ Hanım Divanı

- Divan şiirinin değişik türlerinde gücünü sergiler. Bunlardan başka Bâkî'den (1600) Nedîm'e (1730), İzzet Molla'dan (1829), Nesibâ, Âsaf, Nihâd, Nûrî gibi kendi döneminin şairlerine nazireler yazar. Bağdatlı Rûhî'nin (1605) ünlü sosyal eleştiri şiiri olan "terkib-i bend"**ine nazire** yazar. Bunu pek çok tarih manzumeleri izler. Leylâ Hanım böylece kendini âdeta erkek şairlerin sanat gücüyle test edip eşitler.

Nazire: Bir şairin şiirine başka bir şairce aynı ölçü uyak ve redifte yazılan benzerine denir. Nazirenin, asıl şiirin bir taklidi olmaması ve en az onun kadar başarılı olması gerekir. Leylâ Hanım da birçok şairin şiirlerine nazireler yazmıştır. Dîvândaki toplam 122 gazelden 18'i naziredir:

Çağdaşı kadın şairler Fitnat Hanım'a ve Nesiba Hanım'a da nazireleri vardır...

► Methiyeler:

Leylâ Hanım'ın bir padişaha medhiye yazmanın söz varlığına, hitap tarzına hâkim olduğunu da gösterir. Hatta bir adım ileri giderek sarayın "hanım" sultanlarına medhiyyeler ve kadın sultanların doğumlarına tarih manzumeleri yazar.

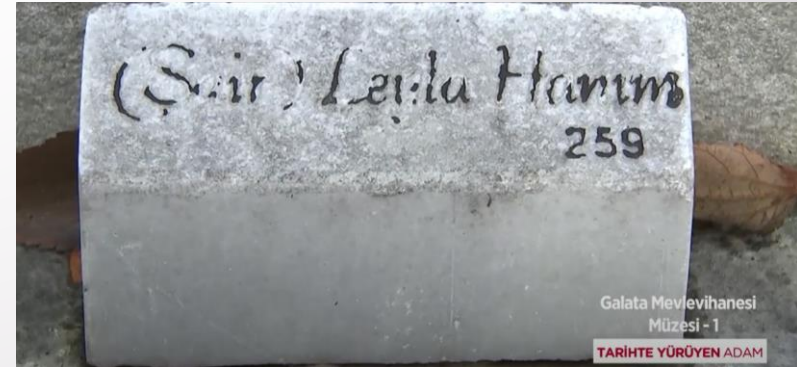
- Tarih düşme konusunda çok başarılıdır. Sarayla ilgili doğum, sünnet gibi birçok konuda tariih manzumeleri vardır.

Ölümü ve sonrası...

- 1848'de İstanbul'da ölür ve mensubu olduğu Galata Mevlevihanesi'ne defnedilir.
- Çağdaşı Şeref Hanım da onun ölümünden sonra tarih düşürür.

«Sağ olaydı dirdi Mecnûn fevtinin tarihini

Adne aldı gitti Leylâ Hanım'ı Kays-ı ecel.»

«Erkekçe bir dil» mi?

Toplumsal cinsiyet perspektifinden...

- Edebiyat tarihçilerinin yorumları: «Dîvânda dikkat çeken önemli hususlardan biri de şiirlerinde kullandığı bazı erkekçe ifadelerdir. Öyle ki bu şiirlerin Leylâ Hanım'a ait olduğunu bilmeyen birisi bunların bir erkek şair tarafından kaleme alındığını sanacaktır.»

Lebini sunmaga var gönli merâmı üzmek

Aradım agzını sordum yine tenhâda bu şeb (G 10/3)

[Bu gece yine tenhada sevgilimin ağzını aradım, sordum. Öptürmeye niyeti var fakat beni üzmek istiyor.]

«Bu beyitte de bir erkeğin sevgilisini tenhada yakalaması, öpmek istemesi gibi sevgilisine yaklaşımı söz konusudur» şeklinde yorumlanmıştır.

Oysa şair aşkı, âşığı ve sevgiliyi anlatır, âşığı erkek, sevgiliyi, güzeli kadın olarak kabul etmek edebiyat eleştirmenlerinin öğrenilmiş cinsiyet rol kalıplarıyla ilgilidir.

(Bknz. Şerife Yalçinkaya, Osmanlı Kadın Şâirleri “Erkekler Gibi” mi Yazardı?)

Yenilik getirmedi mi?

Toplumsal cinsiyet perspektifinden...

- Leylâ Hanım, XIX. yüzyılın önemli divan şairlerinden olup aynı zamanda Tanzimata geçişte divan edebiyatını temsil eden son isimlerdendir.
- Günümüz edebiyat tarihlerinde divan edebiyatının ünlü beş kadın şairinden biri olduğu kabul edilmekle birlikte edebiyata fazla bir yenilik getirememiş «vasat» bir şair olduğu öne sürülür. **Ama asıl soru yeniliği nerede aradığımız değil midir?**
- “çevre/mahalle baskısı” karşısında ezilmeyen, duyarlığını özgürce dile getiren bir kadının fiziki dünyası ve Ataerkil toplumun kadına yönelik katı değer yargılarına karşın yarattığı özgür şiir dili var şiirlerinde. Bu anlamda 19. yüzyılın başında erkek egemen şiir sanatında bir kadın şair olarak kendi çevresinden ilhamla sanat üreterek **klasik şiire yenilikçi bir açılım getiriyor**. [Tezcan, 2021]
- «Leylâ Hanım, sarayın desteklediği bir tür olarak sanatçısından hem edebi hem de kültürel anlamda büyük bilgi ve birikim beklentileri bulunan divan edebiyatının belki de en mühim şairidir. Zira yanlış tarih yazımının ve kadının kamusal alanda varlık göstermesinin engellenmesinin etkisiyle erkek şairlerin sergiledikleri klişe “kadın” ve aşk yaklaşımına karşılık, kendi çevresindeki kadınlara adlarını anarak yer vermiştir. Sayesinde “hayatın içindeki kadın”, yani edebiyat klişesi olmayan “gerçek” hayattaki “kadın” şiire girmiştir.» [Tezcan, 2021]

Kaynakça

- ─ Leylâ Hanım Divânı (haz. Mehmet Arslan), İstanbul: Kitabevi, 2003,
- ─ Kabaklı, Ahmet, Divân Edebiyatı, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2007
- ─ Tezcan, Nuran, «Şair Leylâ Hanım ve Kadınları», Osmanlı İstanbul'unda Kadın, İBB, 2021.
- ─ Karataş, Evren, "Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri", Turkish Studies, 4 (8) 2009
- ─ Toska, Zehra, "Divân Şiirinde Kadın Şairlerin Sesi", Türk Edebiyatı Tarihi, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, 2, 2007
- ─ Çulhaoğlu, F. Gülşen, Osmanlı Şiirinde Kadın Şairin Poetikası: Leylâ Hanım, Doktora Tezi, İstanbul: Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009
- ─ Çelik, Halime Esra, Güftesi Divân Şairlerinden Leylâ Hanım'a Ait Bestelerin Usul-Aruz Vezni İlişkisi Yönünden İncelenmesi, Yüksek Lisans, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, 94 s.
- ─ Müftüoğlu, İffet, Leylâ Hanım: Hayatı, Eseri, Edebî Şahsiyeti, Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırma Merkezi Tez, 1945, nr.193
- ─ Topal, Mehmet Daniyal, LEYLÂ HANIM DÎVÂNINDA DİNÎ-TASAVVUFÎ UNSURLAR, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 2013.
- ─ İLHAN, Mevlüt. OSMANLI'NIN KADIN ŞAİRLERİ ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALARA GENEL BİR BAKIŞ, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında "Kadın" Sempozyumu, Amasya: Amasya Üniversitesi, 2017
- ─ Leylâ Hanım Hakkında Bibliyografya Denemesi, GÜLCAN ABBASOĞULLARI İğd Üniv Sos Bil Der / İgd Univ Jour Soc Sci Sayı / No. 22, Nisan / April 2020 Derleme Makalesi / Review: 203-224
- ─ Yalçınkaya, Şerife, Osmanlı Kadın Şâirleri "Erkekler Gibi" mi Yazardı, Sanat Tarihi Dergisi, Fall 2, 2012
- ─ www.biyografya.com/biyografi/7248
- ─ <https://islamansiklopedisi.org.tr/leyla-hanim--sair>